HÈRVATI MADJAROM.

Pisao

IVAN MAŽURANIĆ.

KARLOVAC, 1 8 4 8.

KARLOVAC 1994.

HÈRVATI MADJAROM.

Odgovor

na proglase njihove

od

ožujka mieseca i travnja 1848.

Pisao

IVAN MAŽURANIĆ.

„Naturam expellas furca, tamen usque recurret."
Hor. Lib. I. Ep. X.

KARLOVAC,
tiskom Ivana Nep. Prettnera.
1848.

KARLOVAC 1994.

Ivan Mažuranić u Karlovcu

Kad je Ivan Mažuranić (1814-1890) stigao 12. svibnja 1840. u Karlovac, iza njega bila je već znatna književna karijera. Njegova suradnja u Gajevoj "Danici" uvrstila ga je u krug najboljih "ilirskih" pjesnika, ali u društvenom životu on je bio tek na početku. Pod konac te godine položio je advokatski ispit u Zagrebu, a sljedeće godine, u Pešti, položio je ispit iz mjeničnog prava. Postao je tako i u društvenom životu uspješna ličnost, te se počeo isticati u građanskom životu Karlovca i Hrvatske. Kad se 1841. vjenčao s Aleksandrom Demeter, sestrom pjesnika Dimitrija Demetra, oboje su savili obiteljsko gnijezdo u Karlovcu. Obitelj Mažuranić živjela je na stanu u kući Vranjicanijevih, koja je stajala uz obalu Kupe.

Ivan Mažuranić društvenu je karijeru započeo kao privatni odvjetnik, ali on već krajem 1841. napušta advokaturu i postaje službenik karlovačkog Gradskog magistrata, na službi kao sirotinjski skrbnik (lat. pupillorum curator - hrv. sirotinjski otac). Skromno činovničko mjesto nije ga omelo da u društvenom i političkom životu u Karlovcu postane poznat i istaknut građanin. Mažuranić je u Karlovcu stvorio svoja najbolja književna djela, u Karlovcu je stekao društveni ugled, iz Karlovca je krenuo u politički život onovremene Hrvatske. U Narodnoj čitaonici vršio je dužnost blagajnika, u političkom životu bio je u prvim redovima Narodne stranke, dajući snažnu podršku Ljudevitu Gaju, Janku Draškoviću i drugim preporoditeljima. Iz Karlovca je putovao na sve važnije političke skupove, ali nije zapuštao ni književni rad. Karlovačko je razdoblje njegova života (1840-1848) najplodnije i najznačajnije razdoblje njegova književnog stvaralaštva. U Karlovcu je napisao XIV. i XV. pjevanje za Gundulićev *Osman*, tu je napisao najbolje svoje djelo - *Smrt Smail-age Čengića*, u Karlovcu je dovršio rječnik njemačko-hrvatski koji je potpisao zajedno sa svojim kumom Jakovom Užarevićem. Iz Karlovca se javljao u "Danicu ilirsku" dopisima o kulturnom životu grada (*Sabor karlovačke ilirske čitaonice*, *Literatura ilirska*,

1841). Književnim prilogom sudjelovao je u knjižici-čestitci grofu Janku Draškoviću povodom njegove sedamdesetgodišnjice života; jedan sonet objavio je u knjižici-uspomenici "Slava ljepote" koja je izašla povodom društvenoga plesa Streljačkoga društva 1843. Pisao je u karlovački list "Der Pilger" (sonet *Suza zahvalnosti nad grobom Nikole Šebetića*, 1844). Taj je časopis namjeravao preuzeti, pohrvatiti i uređivati, ali do pogodbe s vlasnikom nije došlo. Boravak i rad u Karlovcu znače vrijeme njegovoga književnoga i političkoga sazrijevanja. U Karlovcu je doživio vrhunac svoga književnoga stvaralaštva: stvorio je nacionalni ep koji je prepoznat, među čitaocima i među kritičarima, po sadržaju i po tematici, po izgrađenom jeziku i stilu, kao remek djelo nove hrvatske književnosti. Živ glas klasične, usmene i dubrovačke književnosti oglasio se na najljepši i na najbolji način u pjesničkoj rečenici Ivana Mažuranića.

Krug Mažuranićevih karlovačkih prijatelja nije bio velik, ali je bio probran: družio se s Vranjicanima, braćom Nikolom i Ambrozom, zatim s Dragutinom Kušlanom, s Imbrom Tkalcem i Maksom Pricom, s Antunom Kukuljevićem i Dragutinom Klobučarićem, predsjednikom Ilirske čitaonice. Kad je osnovano 1846. "Domoljubno i rodoljubno društvo" izabran je za društvenog predsjednika. Zadatak je društva bio okupljati "čestite domorodce i ljubitelje nauke". U društvu je Mažuranić održao niz predavanja o slavenskom jezikoslovlju. Među Mažuranićevim prijateljima našao se i Poljak Karol Gregorowicz s kojim je raspravljao o onovremenim političkim misliocima Europe, poimence o Lamennaisu i Mickiewiczu. Lamennaisova knjiga *Paroles d'un croyant* (1834) i Mickiewiczeva knjiga *Księgi narodu i pielgrzymstwa polskiego* (1833) bile su mu tada često na stolu, te je s tim Poljakom, agentom grofa Adama Czartorykoga, vodio duge i poticajne razgovore.

Družina koja se okupljala oko Ivana Mažuranića, isprva u krugu suradnika Pretnerova lista "Der Pilger", a kasnije u burnoj i revolucionarnoj 1848. oko "Slavenskog juga", mogla bi se, s današnjeg gledišta, nazvati demokratskom ljevicom. U tu su skupinu politički mislećih ljudi spadali, uz Ivana Mažuranića, Dragutin Kušlan, Nikola Krestić, Ivan Kukuljević, Ognjeslav Utješinović, Stanko Vraz, Ljudevit Vukotinović i neki drugi političari i književnici. To je uglavnom onaj isti krug koji je 1844. pokrenuo, uređivao i raspačavao list "Branislav" koji je izlazio u Beogradu, a kao ilegalni tisak stizao lađom do Siska te se potajno

širio Hrvatskom. Mažuranić, koji je u "Danici" 1840. i 1841. pjevao pjesme počasnice u čast careva rođendana, i koji je 1842. objavio pjesmu u čast novoizabranoga bana Franje Hallera, bio je nakon političkog djelovanja od 1845. do 1849. u tajnim policijskim spisima zabilježen kao "opasan demokrata i glavar prevratničke stranke u Hrvatskoj". Godine 1847. Mažuranić je upravo u Karlovcu, zajedno s Kušlanom, pripremao tlo za osnivanje nove političke stranke, stranke Napredovaca hrvatsko-slavonskih. Stranka bi težila k liberalnoj preobrazbi i demokratskom uređenju društva, tj. za "slobodan ustavni razvitak" i "za narodnu i municipalno-ustavnu samostalnost". Budući da je Ugarski sabor te godine izglasao *Osnovu o mađarskom jeziku i narodnosti* kojom je zacrtano sustavno mađariziranje cjelokupne Ugarske, pa tako i Slavonije i Hrvatske, s tim da bi Slavonija i Hrvatsko primorje bili sastavnim dijelom Ugarske, a u Hrvatskoj se na vlast nastojalo dovesti mađarone - sve je to bio znak da je preuranjeno osnivati novu stranku, te da treba čuvati jedinstvo Narodne stranke zbog opasnosti koja je prijetila iz Pešte. Zato do osnivanja stranke Napredovaca nije ni došlo.

Iako se Ivan Mažuranić u Karlovcu i svojim književnim i društvenim radom veoma isticao, te je u jednom dopisu u "Narodnim novinama" nazvan ljubimcem ("vidismo da sjaje ime našega ljubimca I. M."), on je želio otići iz Karlovca u široki svijet, barem do Zagreba. Natjecao se, zajedno s bratom, za mjesto profesora hrvatskog jezika na zagrebačkoj Akademiji, ali u tom nije uspio. Na to je mjesto imenovan Vjekoslav Babukić. Na izborima za Hrvatski sabor i za zajednički Hrvatsko-Ugarski sabor u Požunu 1847. također se kandidirao, ali nije bio izabran. Nakon što je napisao svoja najbolja djela, on se okrenuo politici. Napustio je mirni kutak književnosti kad je spoznao da njegovom narodu prijeti opasnost od zatora i uništenja.

U veljači 1848. buknula je revolucija u Francuskoj, slijedila je pobuna u Italiji, izbili su nemiri u Poljskoj, dignut je ustanak u Pragu i Berlinu, a zatim se rasplamsala revolucija i u Mađarskoj. Hrvatska se na glas slobode iz Europe oglasila i prihvatila izazov novoga vremena. Na skupštini od 25. ožujka 1848. u Narodnom domu u Zagrebu izglasana su *Zahtjevanja naroda*, a formulirana su u 30 točaka; među najvažnijim zahtjevima bili su: ukidanje kmetstva, uvođenje narodnog jezika u škole, stalni sabor, domaća vojska i vlada, ukidanje Vojne krajine, političko osamostaljivanje i cjelovitost hrvatskih zemalja. Ivan Mažuranić boravi od te godine češće u Zagrebu. Sudjeluje na skupštini u Narod-

nom domu, odlazi s delegacijom u Beč, caru, da car odobri odluke skupštine formulirane u *Željama naroda hrvatskoga* i u *Zahtjevanjima naroda*. Car je u Beču primio nekoliko članova delegacije, na latinskom jeziku pročitao pohvalnicu hrvatskoj vjernosti, uskliknuo na hrvatskom "Živio Hrvati" - i to je bilo sve. Dok se odvijala ceremonija u Dvoru, golem broj članova delegacije nezadovoljan stajao je u dvorištu Dvora, protestirao, psovao Nijemce, Mađare i Talijane pa i samoga cara.

Kad se Mažuranić, nakon sudjelovanja u toj delegaciji, vratio u Karlovac, u par je dana napisao i kod Pretnera dao tiskati politički spis *Hrvati Mađarom. Odgovor na proglase njihove od ožujka mjeseca i travnja 1848*. Knjižica nosi geslo francuske revolucije "Liberté, Égalité, Fraternité" - Sloboda, Jednakost, Bratstvo. Taj je spis prava diplomatska nota, pisan s mnogo diplomatskog takta, ali odlučno i energično. Mažuranić ga je dao tiskati na svoj trošak u 2000 primjeraka. U Zagrebu je Franjo Župan, pristalica liberalne političke linije kakvu je zastupao i Mažuranić, ovaj spis izdao i na mađarskom jeziku. Sve se tada dešavalo u brzom, upravo silovitom proticanju vremena. Trebalo je predusresti ili bar usmjeriti događaje koji su s prijetećim nagovještajima stajali pred Hrvatskom. Knjižica *Hrvati Mađarom* znači stvarni početak Mažuranićeve političke karijere. Spis je datiran u Karlovcu 10. travnja 1848. godine.

U pismu od 19. travnja 1848. bratu Antunu Ivan Mažuranić piše: "Ja sam napisó ovijeh dana njekakov odgovor Mađarom na njihove peštanske proglase upravljene na nas Hrvate. Štampó sam ga i evo ti od njega pošiljem 336 egzemplara s molbom da jih njekoliko, ako budeš mogó, po dva grošića rasprodaš sám, a ostalo da daš tamo Županu da jih po tu cijenu što pređe proda i u svijet razašilje, jer ovakove stvari imadu vrednost svoju samo dok su friške. (...)

Još ćeš pitat Župana: bili on mogó i htio poslat njekoliko egzemplara i na koga, u Beč, u Požun, u Prag. (...) Jer se nadam da će se ovo što ti šaljem sve tamo i u tom vašem Zagrebu raspačati. Amo za naše Primorje i Krajinu gladat ću sam ovdje, ali ne znam kako ću za Slavoniju? Dao sam toga vraga štampat 2000 komada, pa sad ne znam što ću i kako š njime, kad nam knjigotrštvo ne vrijedi ni pare.

A svakako bi dobro bilo da se knjižica ova ne samo kod nas nego i po svoj Ugarskoj rasprostrani, jer bi radi jednakosti koja se u njoj predika mnogo nam tamo koristiti mogla. (...)

Ja scijenim da ne bi zlo bilo da saznadu i Nijemci, ugarski i neugarski, kako mi pojmujemo jednakost, slobodu i bratinstvo ne samo osoba nego i naroda".

Knjižica *Hrvati Mađarom* posljednje je veće djelo Ivana Mažuranića. Ono stoji na granici između literature i politike, između literarnog i političkog djelovanja pjesnika i političara, koji je samoprijegorno zaključio da je političko djelovanje u tom kritičnom trenutku za Hrvatsku važnije od književnoga. Knjiga *Hrvati Mađarom* pisana je biblijskim stilom i izričajem, kao proročka riječ koja opominje i potiče, upućuje i prijeti. Uzor je toj knjižici, po sadržaju i stilu, Mickiewiczeva knjiga *Księgi narodu i pielgrzymstwa polskiego*; drugo je vrelo inspiracije *Sveto Pismo* - citati iz *Novoga zavjeta*, iz *Ivanova evanđelja* preuzeti su iz Karadžićeva prijevoda koji je izišao 1847.; treće je vrelo knjiga F. R. de Lamennaisa *Les paroles d'un croyant*. Sve te duhovne poticaje i književnostilske utjecaje Mažuranić je prevladao svojom pjesničkom osobnošću, snagom književnog stvaraoca koji je u sebi združio, sažeo i kristalizirao iskustvo antičke, klasicističke i domaće književne tradicije.

Knjižica *Hrvati Mađarom* dugo vremena nije zaokupljala posebnu pažnju ni političkih ni književnih povjesničara, sve dok Ivo Frangeš nije djelo prikazao u njegovim književnim i društvenim, filozofskim i političkim dosezima, najprije u časopisu "Forum" (*Mažuranićev spis "Hrvati Mađarom"*, 1963), a zatim je, popravljen i dopunjen tekst, uvrstio je u svoju knjigu *Studije i eseji* (1967). Ivo Frangeš ocijenio je ovo djelo veoma visoko: "*Hrvati Mađarom* [je] ... umjetnička proza mickjevičevsko-lamneovskog tipa, ali bez Lamennaisovog misticizma, puna Mickiewiczeve uznositosti, tekst u kojemu se zapravo prvi put ostvaruje ciceronski ideal naših preporoditelja: *illyrici sermonis integritas*." Frangeš dalje tvrdi da je Mažuranić "prije Starčevića, Kurelca, Pavlinovića i drugih prozaika hrvatskoga XIX. stoljeća ostvario prvu modernu prozu hrvatsku, prozu čije značenje i domašaj možemo sagledati danas potpunije negoli se to moglo u času kad je nastala".

Ivo Frangeš smatra da je Mažuranićev spis *Hrvati Mađarom* s jezičnog stanovišta od osobite važnosti jer je "ponesen izvanrednim zanosom i stvaralačkim ritmom; to je prva velika proza moderne hrvatske književnosti, proza kao samostalna izražajna tehnika. Moderna hrvatska *concinnitas* počinje upravo ovdje". Tu *concinnitas* Ivo Frangeš je vidio u sadržaju spisa, njegovoj unutarnjoj i vanjskoj skladnosti gdje se

ritam misli poklapa s idejom o slobodi, jednakosti i bratstvu: "Trojna formula Sloboda, Jednakost i Bratstvo dala je, međutim, definitivan oblik spisu, prožela ga izvana i iznutra, sadržajno i izražajno, do te mjere da se on bez toga intimnoga trojnog ritma uopće ne može doživjeti. Trojni se ritam očituje u temeljitoj obradi triju političkih postavki, zatim u odnosu numeriranih i nenumeriranih dijelova teksta (prvo dva nenumerirana, zatim tri numerirana, i konačno treći nenumerirani, dakle: A, B, 1, 2, 3, C). Nadalje, vrlo je često konstrukcija rečenice, rečeničnih dijelova i čitavih perioda trojna. To je, doduše, i djelovanje klasične retorike, ali je ono ovdje u intimnom skladu s trojnim ritmom političke vizije kojom diše ovaj tekst. Rijetko je naći, ne samo u hrvatskoj prozi XIX. stoljeća, tekst koji će tako uporno, ali logično, provoditi jednu stilsku formulu u službi određene inspiracije. Ma gdje zahvatili u ovaj tekst, on je toliko jedinstven, toliko prožet trojnom strukturom, da se zaključci nameću sami. Napokon, nije baš slučajno da upravo u tom (III) odlomku govori Mažuranić o Trojedinoj kraljevini, o domovini svojoj:

"A razdor i omraza ne dolikuju ovome vijeku, koji valja da diše duhom jednakosti, slobode i bratinstva, a ne preimućstva, jarma i nesloge.

Cjelovitost dakle potpuna Hrvatskoj, Slavonskoj i Dalmatinskoj kraljevini našoj"".

Ivan Mažuranić kao politički mislilac više je od svojih suvremenika isticao naravno pravo osoba, ali i cijelih naroda na slobodu. Citat iz Horacija, koji se javlja na naslovnoj stranici "Naturam expellas furca, tamen usque recurret" - Da narav istjeraš i vilama, ona će se neprestano vraćati - citat je Mažuraniću veoma drag, i on ga je više puta upotrijebio. Citat potvrđuje Mažuranićevo shvaćanje naravnoga prava kao općeg načela: "Nije štetno ni čovjeku ni državi ono što je po naravi i pravdi, već ono što je po nenaravi i nepravdi".

Na Mažuranićevu knjižicu osvrnula se "Danica horvatska, slavonska i dalmatinska" već 22. travnja. Nakon kratkog i pomnog sažetka sadržaja knjige slijedi napomena: "Svakomu rodoljubu preporučujemo ovu knjižicu da ju pročita (...) Već samo ime dobro poznatoga spisatelja jamči za valjanost sadržaja. Samo šteta što je ova knjižica teškijem klasičkijem slogom pisana. Ovakove misli, koje treba da se što više rasplode, valjalo bi lakijem i za svakoga razumnijem slogom pisati".

Knjižica *Hrvati Mađarom* širom je otvorila Mažuraniću put u politiku. Politička djelatnost Ivana Mažuranića započinje 27. travnja 1848. kad ga je ban Jelačić pozvao i imenovao u Bansko vijeće, zajedno s nekolicinom članova Narodne stranke. Bansko je vijeće bila privremena, od vladara nepotvrđena hrvatska vlada. Kad je 5. lipnja instaliran ban Jelačić, ban je održao svoj programatski govor. U tom je govoru naglasio da se zdravi odnosi među državama mogu zasnivati jedino na načelu slobode, bratstva i jednakosti. Čini se da je banu taj govor sastavio upravo Ivan Mažuranić, a o čemu svjedoči banov prijatelj, barun Josip Neustädter u svojim memoarima.

Kad se hrvatski sabor, sastavljen prema novom izbornom redu, sastao početkom lipnja, u njemu je sudjelovao i Ivan Mažuranić kao saborski zastupnik za općine Cvetković i Draganić. On je već ranije postao perovođom izabranoga Povjerenstva koje je trebalo pripremiti novu osnovu za Sabor. Ističe se često u literaturi da je Mažuranić u Saboru najvećma šutio, te da nije volio govoriti, a da se zbog svoje šutljivosti i suzdržanosti nije mogao razviti u političkoga vođu. Nije mogao uvjerljivo djelovati na okolinu, i svojom riječi pokrenuti neodlučne. Zato je njemu pripao važniji zadatak: formulirati zaključke Sabora.

Formulacije svih važnijih akata i saborskih zaključaka u Zapisnicima sa saborskih sjednica bile su povjerene Mažuraniću. U saborskoj sjednici od 20. lipnja održao je svoj prvi javni govor o uvjetima pacifikacije s Mađarskom, gdje je dalekovidno zaključio: "Ja ne mislim da će se ikada pomirenje mirnim putem izvesti moći", te predlaže u dvije točke što treba zahtijevati od Mađara: 1. da se Sabor u ime hrvatskoga naroda ne pogađa kao narod hrvatski, nego kao kraljevine; 2. da se ne pogađaju kao narod koji stoji pod njihovim ropstvom, dakle kao rebeli, već kao slobodan narod. Treba pitati Mađare jesu li za slobodu, jednakost i bratimstvo sviju naroda pod krunom ugarskom - ako jesu, to treba utvrditi političkim institutom. Potpis mnogo ne vrijedi, "jer štogod je dosad samo na papiru učinjeno, to Mađar nikad držao nije". U budućem uređenju "međe naroda sačinjavao bi jezik".

Mažuranić je autor zakonskog članka XI. "O osnovi odnošenja sproću Ugarske i Austrije". Monarhiju bi trebalo urediti kao federaciju na etnojezičkom načelu, gdje bi svi narodi bili potpuno ravnopravni, a imali bi središnji parlament i vladu za zajedničke poslove: vanjsku politiku, vojsku i financije. Hrvatska bi bila zasebna federalna jedinica, udružena u federalnu jedinicu s Ujedinjenom Slovenijom i Srpskom

Vojvodinom. S njima bi bila u savezu o kojem bi se kasnije raspravljalo. Taj zakonski članak nije se dopao ni vladajućim krugovima ni dinastiji, jer su oni bili skloniji centralističkom uređenju Monarhije, s tim da se Mađarskoj kao opasnijem protivniku dadu neki bitni ustupci, a da se ostale narode podvrgne pod vlast ili Austrije ili Mađarske.

Mažuranić je 1848. izradio nekoliko temeljnih tekstova u ime Hrvatskoga sabora: to su *Reprezentacija kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na Nj. Veličanstvo*, zatim *Reprezentacija na nadvojvodu Ivana*, i posebice znamenit *Manifest naroda Hrvatsko-Slavonskoga*. Ovaj je dokumenat izašao najprije na stranicama "Novina dalmatinsko-hrvatsko-slavonskih", u broju 74, od 15. srpnja 1848, a zatim je i posebno otisnut te se dijelio i prodavao kao slična onovremena pisana građa, pretiskana iz "Novina". Taj je *Manifest* bio preveden na više europskih jezika. Njime se Hrvatski sabor obratio cjelokupnoj europskoj javnosti kao glasnogovornik hrvatskoga naroda: "Glavna je naša namjera slobodnim narodom u slobodnom austrijanskom carstvu biti", te se *Manifest* u postizanju toga političkog cilja poziva na prirodno pravo. Zaključak vrijedi i danas ponoviti "Mi nećemo boja, al pozovemo l' se na to, onda ćemo primiti poziv, kao što se junačkom narodu pristoji - počet ćemo ideju čovječnosti u život uvoditi, - pa što kome Bog i sreća dade". Zatim se *Manifest* poziva i na "historičko gledište" koje se upravo te godine, nakon objavljivanja Cetinske isprave iz 1526., počelo sve više isticati kao neutrnuto načelo historijskoga prava kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. U *Manifestu* ističe se glavno načelo svakog političkog djelovanja s obzirom na narod i s obzirom na državu "jer je svakog naroda prva najveća dužnost svoju slobodu, svoju narodnost tj. svoj život braniti i uzdržati".

Ban Jelačić je Ivana Mažuranića u kolovozu 1848. poslao u Beč da pokuša urazumiti Mađare da ne zameću uzaludan i štetan rat, koji se tada već rasplamsao u Ugarskoj - protiv Slovaka i Srba. U jesen on je u Jelačićevu taboru, tj. "tamo gdje je banov glavni stan". U rujnu imenovan je u Odbor za opću sigurnost te je imenovan nadzirateljem sigurnosti za grad Karlovac, s oblašću i nad Banijom. Nesretni rat trajao je do kraja 1848, a produžio se i u godinu 1849. Kad je novoimenovani car Franjo Josip I. proglasio 4. ožujka tzv. Oktroirani ustav, mnoge su nade bile ugašene, oslobođene nacionalne energije ugušene. Počelo je novo razdoblje hrvatske povijesti, zlogasni apsolutizam. Ali ni on nije zaustavio povijesne procese. Put povijesti, unatoč svemu, vlada se po naravnim zakonima kako je to izrekao rimski pjesnik Horacije.

Mažuranić je svoju političku djelatnost započeo kao član Banskog vijeća, a revolucionarnu je godinu završio kao član poslanstva koje je 6. svibnja predalo *Molbenicu Državnoga odbora* Hrvatskog sabora za potvrđivanje Saborskih zaključaka. U *Molbenici* se osuđuje Oktroirani ustav, koji negira hrvatsku autonomiju proglašenu u Saboru 1848. godine. U *Molbenici* se predlaže ujedinjenje hrvatskih zemalja Hrvatske, Slavonije i Dalmaciji, kojima bi se priključila i Vojna krajina. Traži se da hrvatski jezik bude službeni jezik u Hrvatskoj. Kralj je *Molbenicu* odbio i nije potvrdio ni jedan zahtjev Državnoga odbora Hrvatskoga sabora.

Karlovačko razdoblje Mažuranićeva života bilo je veoma plodno. Mažuranić je u Karlovcu napisao svoja najbolja književna djela: dopunu Gundulićeva *Osmana*, spjev *Smrt Smail-age Čengića* i politički spis *Hrvati Mađarom*. U Karlovcu je od malog činovnika postao političkim misliocem, koga je ban pozvao u svoju službu, a u Hrvatskom saboru je formulirao povijesne tekstove koji će usmjeravati hrvatsku politiku tijekom revolucionarne 1848, ali će biti temelj i za kasniji politički razvitak Hrvatske. Cjelokupno je njegovo djelovanje u Karlovcu bilo zdravo zrnje iz kojega će niknuti klice za novo političko djelovanje, kad će Ivan Mažuranić, kao ban hrvatski, izgrađivati politički, prosvjetni i gospodarski život Hrvatske od 1873. do 1880. godine, usmjerujući taj razvitak prema europskim uzorima.

Josip Bratulić

Literatura:

A. Barac, Mažuranić, Zagreb, 1945.

Ivo Frangeš, Mažuranićev spis "Hrvati Mađarom". Jedno poglavlje iz povijesti hrvatske proze XIX. stoljeća, u knjizi Studije i eseji, Zagreb, 1967.

Ivan Mažuranić, Sabrana djela I-IV, priredio M. Živančević, Zagreb, 1979.

Ivan Mažuranić ban pučanin, Katalog izložbe u Povijesnom muzeju Hrvatske (Hrvatski povijesni muzej), Zagreb 1990. (posebice tekst J. Borošek Marjanović).

M. Nehajev, O Ivanu Mažuraniću, kancelaru i banu, "Hrvatska revija", 1930.

J. Šidak, Ivan Mažuranić kao političar, "Kolo", 1965.

M. Živančević, Ivan Mažuranić, Zagreb, 1982.

HÈRVATI MADJAROM.

Odgovor

na proglase njihove

od

ožujka mieseca i travnja 1848.

Pisao

IVAN MAŽURANIĆ.

„Naturam expellas furca, tamen usque recurret.“
Hor. Lib. I. Ep. X.

KARLOVAC,
tiskom Ivana Nep. Prettnera.
1848.

Ako zlo rekoh, dokaži da je zlo; ako li dobro, zašto me biješ?
Ev. Iv. XVIII, 23.

I svaki koji je od istine sluša glas moj.
Ev. Iv. XVIII, 37.

Hèrvati Madjarom.

„Liberté, égalité, fraternité!“

Madjari, sudèržavljani naši! Bratinska ljubav i prijateljska ćutjenja vaša, izražena prema nam u proglasijeh vašijeh, upravljenijeh na nas iz Pešte ožujka mieseca i travnja t. g., napuniše sèrca naša neobičnijem veseljem, nenadanom radostju.

Dà, nenadanom radostju obradovasmo se svikolici, videći gdie ljudi, za izključivu madjarsku narodnost svoju neizmiernijem ognjem upaljeni i toga radi svijem inijem narodnostim okó sebe viekovitijem porazom prijeteći, novijem bratinstva europejskoga duhom na jedared razsvietljeni povikaše: „za svijeh jednakost, za svijeh sloboda!“

I veselje naše biaše sbog nagle ove načelah vašijeh promiene danas tijem veće, čijem veća biaše jučer još obćenita sèrdacah našijeh žalost zarad pretežkoga ruga i nesnosnijeh uvrijedah, koje su onomad još, koliko štampa vaša, toliko govornici vaši na nas bezobzirno sipali onijeh istijeh načelah radi za koja i vi tolikom valjatnostju, tolikom mukotèrpnostju do jučer još i perom i jezikom dobitno vojevaste.

Razumievamo ovdie jezik i bezbiednost narodnosti i vaše i naše.

I prije ste vi o nama, ako i ne nama, mnogo i odveć pisali a još više govorili.

Ali vam slabo kad odgovorismo, budi što nam vezaše usti prokletinja cenzure, na obranu ideah vašijeh postavljene, budi što se, upravo reći, pri čudnovatoj doista upornosti tvèrdnjah vašijeh slabo što mogosmo i nadati da ćemo se ikad medju se porazumieti.

Jer gdie se govori o izključivoj niekakvoj madjarskoj narodnosti, imajućoj, kako sanjari vaši neprestano tlapiahu,

obuzeti i ugnječiti polipskijem svojijem trakovi vas narodni, moralni i dèržavni život svijeh inojezičnijeh narodah ugarskijeh, tù, razumiet ćete sad već i sami, malo doista mogaše bit miesta medjunarodnom pouzdanju, malo prilike ikakvom sporazumljenju našem.

Ali sad hvala bogu, kako vidimo iz hvaljenijeh proglasah vašijeh, vi već ne vojujete za narodnost, ne vojujete za jezik, nego za jednakost svijeh, za slobodu svijeh.

Moguće se je dakle danas s vami bratinski razgovoriti.

Mutna bo ona i mračna nesloge i bratinske mèržnje vremena odnesè u tamno prošastnosti krilo 24. veljače u Parizu, uzeše 13., 14., i 15. ožujka u Beču, zakopà napokon ožujak miesec i travanj u Pešti.

„Jednakost i sloboda obćenita“ ori se po Parizu, zazamnijeva po Beču, razlijega se po Pešti.

Jednakoštju i slobodom odziva se Ugarska s pridruženijem kraljevinami, odgovara sva Austria, odjekuje ukupna Europa.

Madjari, stara družbo, nova bratjo naša! Oprostite iskrenosti našoj.

Brat pomiren s bratom valja da se iskreno razgovori o zlu i dobru skupnom.

I ako jedan drugom napomene gdie god nesrećne staroga prepiranja dane, napomenut će jih, ne da mu spočituje učinjene krivde, već da neugodnom prošastnoštju obezbiedi ugodniju obojice budućnost.

Spomen bo prošastijeh luč je jedini, razsvietljujući mrake budućijeh; oko jedino kojijem smèrtni zagledat mogu došasta.

Inoga ni luča ni oka za prodrijet tmine one nije višnji svijetu podijelio.

A ako je pomirenje bratje iskreno, nit će spomenom prošastnosti vrijedjati jedan, ni njim bit uvrijedjen drugi.

Jednakost i sloboda, — dvije svete riječi izuštene i upútjene pod kraj prošastoga vijeka nezrelu jošte svijetu; okupane u kèrvi despotizmom najprije bezvladnijem i kèrvožednijem, poslije samovladnijem i vojničkijem; ukopane

sasma rukama krunjenijeh kukavicah Ludovika XVIII. i Karla X., i čuvane u grobu svetogèrdnijem oružjem europejskoga peterovladstva; pošto od straha glasa narodnoga uzdèrktaše ovi stražari i postadoše kao mèrtvi, — uzkèršnjuju opet kao spasitelj, dobitnice iz rake svoje ter se u slici liepšoj i sjajnijoj ukažuju učenikom svojijem, božanstvenijem svojijem glasom veleći jim: „Idite i naučite sve narode, budeći jih u ime jednakosti, slobode i bratinstva; učeći jih da sve dèrže što vam zapovidiesmo; i evo mi smo s vami u sve dane do svèršetka svijeta.“

Nebeski glas ovaj dospiè već, vierujte, i do nas.

Nikad se nije glušio Hèrvat od poziva slobode, a neglušì se ni danas.

Sviedok su tomu toliki njegovi u mračnija još prošastnosti vremena bijeni za nju kèrvavi bojevi; sviedok onomadnja izmed vas i njega narodne nezavisnosti radi obstojeća nesrećna omraza; sviedok napokon sva današnja težnja njegova.

„Jednakost, sloboda i bratinstvo“ uzklik su sadašnjega vijeka, uzklik su vaš, uzklik su i težnja naša.

A tko što hoće valja mu htieti današnji dan cielovito a ne polovično.

Jer je zaludu stati na pó puta, kad te sliedeći nalogom turkaju dalje.

A lud bi bio koji bi htio obustavit na pó bèrda kamen oboren s vèrhunca, kad bi se sunovratio u jarugu i biednik i stijena.

S udesom se, s istinom i potrebitoštju cienkati neda.

Da znate dakle kako mi svete ove jednakosti, slobode i bratinstva riječi na stanje ukupne domovine naše prilagodjujemo, kazat ćemo vam otvoreno unutàrnje osviedočanje naše.

I.

Jednakost, sloboda i bratinstvo za sve pod krunom ugarskom živuće narode i jezike.

Zakonom dakle ustanovit valja da u Ugarskoj i stranah neima gospodujućega ni naroda ni jezika nikakova.

Svako bo gospostvo izključuje jednakost, izključuje slobodu, izključuje bratinstvo.

Izmed sluge i gospodara, roba i gospodina neima jednakosti, neima slobode, neima bratinstva.

Neima blagoslova nego proklestvo.

A prodjè već evo vijek preimućstva ne samo osobah, nego i narodah i jezikah.

Biljega bo ovoga vijeka jest: uzkrisivanje narodnostih, bratinstvo i sloboda narodah i jednakost jezikah.

A tko vijek ovaj razumije i tumači drugčije, ili je duhovno slijep ili hotomice vara i sebe i druge.

A slijepci i varalice nijesu od ovoga vijeka.

Vijek bo njihov prodjè veljače mieseca i ožujka.

A ako koga još i imade gdiegod, ništa zato: to je netopir (šišmiš) zaostao za noćnijem jatom svojijem, ter ga tako malne zateklo i sunce.

Vidiet netopira gdie se u zoru kopèrca po zraku, neobično je, istina, al pogibielno nije.

Jer carstvo njegovo nije od svietlosti nego od tminah, i kad se pomoli sunce a on nadje gdiegod sgodan zaklon, bez sumnje uklonit će se.

Na stranu dakle s ideami vijeka staroga o preimućstvu ovoga il onoga naroda ili jezika.

Jer kako narodi, tako i svi jezici stvoreni su od naravi jednijem pravom i jednoga uzroka, to jest porazumljenja radi.

A tko netèrpi u dèržavi ugarskoj više jezikah, postavljenijeh onamo rukom udesa i naravi, čudno zaista da se nepodhvati poraziti Tatre da sva Ugarska bude jednako ravna, ili donje strane posuti Uralom da od Ugarske načini Švajcu.

Mila je poljaninu ravnica, mile su bèrdjaninu gore.

A tko da se usudi izreći, da l' je u naravi pretežnije polje, da l' planina? kad je postavljeno od boga i jedno i drugo.

Da li je Madjar bolji od Nijemca? da li Nijemac bolji od Slavenina? da li Slavenin bolji od Vlaha?

Po naravi doista nije, a zašto da bude po zakonu?

Da li nijesu svi jednako bez ikakve razlike dieca jednoga boga, sinovi jedne matere domovine, nosioci jednijeh istijeh dužnostih u dèržavi?

Ili morda dužnosti Madjar imade od Nijemca veće? ovaj od Slavenina? taj napokon od Vlaha?

Ako je tako, kažite te dužnosti kakve su i koje?

A ako li nije tako, zašto da se jedan zove domaćinom a drugi u vlastitoj svojoj domovini tudjaninom?

Zašto da jezik jednoga uživa sva prava, a drugi ako hoće da svojijem ili piše ili govori, da se mora pred dèržavom, domovinom svojom, sakrivati da toga radi nesagriješi suprot zakonu i ne bude kriv sudu?

Za jednake dužnosti pravo je da se uživaju i prava jednaka.

U svom dakle jeziku poslove svoje i posebne i javne bez iznimke, nek vodi Madjar, nek vodi Slovak, nek vodi Hèrvat, Slavonac i Sèrbljin, nek vodi Vlah, nek vodi Nijemac.

Govori i pisma i dopisi svijeh ovijeh narodah nek imadu u dèržavi jednaku valjanost pred svakijem poglavarstvom i sudom.

Za svaki od spomenutijeh narodah nek se izdaju zakoni pisani u jeziku njegovu, imajući zanj krijepost izvornika.

„A što će javni činovnici," kazat ćete, „imajući se učit tolike jezike?"

Ponajprije činovnici nižji i srednji, kao sudci i poglavari seoski, varoški i varmedjski, imajući posla upravo s pukom i š njegovijem zastupnici netrebaju jezika inoga do svoga maternjega.

Službe višje nek se razdijele na odsieke, za svaki jezik i narod po jedan.

A u najvišje nek se neprimaju drugi, već oni koji su dèržavnijem jezikom vikli.

Škole u svakom narodu, budi pučke, budi srednje, budi visoke, nek budu u jeziku onoga naroda gdie budu.

U školah pak naroda hèrvatskoga, slavonskoga i sèrbskoga, koji je i jezikom i podrijetlom jedan, nek se uči i upotrebljuje bez razlike azbuka i latinska i ćirilska, onijem istijem načinom kako se po školah niemačkijeh uči i upotrebljuje azbuka latinska i švabaška.

Na saboru napokon dèržavnom neka govori svaki najobičnijem u zemlji jezikom, tako ništanemanje da i u svom maternjem jeziku svatko progovoriti može.

Sva ova nijesu težka za uredit, samo kad je iskreno htijenje.

Pak da i jesu težka, ništa zato samo kad su pravična.

Jer je pravično da se poglavar ravna po narodu, a ne narod po poglavaru.

Čvèrsta volja i ljubav pravde nadvlada težkoću ma još toliku, ali naravi nikada.

Gazit narav donieklie moreš, ali pogaziti nikad.

A narav gazi i laž brani koji tvèrdi da je narod poglavara radi, ne poglavar naroda radi.

A tko narav gazi i laž brani, tome će se narav i poslije osvetiti a laž iznevieriti.

Ili zar mislite da će tijem oslabiti sgrada mile Ugarske naše i sdruženijeh š njome kraljevinah?

I da će prestat tijem jedinstvo krune i gospostva i dèržave, ako se ukine snivano vaše jedinstvo naroda i jezika?

U istinu, bratjo, velimo vam, ne samo da sgrada ta tijem oslabiti neće, ne samo da se jedinstvo to tijem dotèrči neće, nego da će dapače sgrada ona bit veličanstvenija stoput, a jedinstvo to čvèrštje i nerazdriješnije stoput.

Jer tko je mudar i smišlja na budućnost, taj niti će postavljat sgradi svojoj temelja na zemljištu tudju, niti će silom iskati od nezadovoljna susieda jedinstvo.

I sgrade i jedinstva grade se na zemlji svojoj i na sèrcijeh srodnijeh; grade se na kamenu tvèrdu i na vieri tvèrdoj; grade se na miestu shodnu i na volji dobroj.

A ne na ledjijeh tudjijeh i na sèrcijeh tudjijeh; a ne na slabu pijesku i vieri slabijoj od tèrsti; a ne na miestu neshodnu i na silovanoj volji.

Ona su naravna a ova nenaravna.

A tko se u nenarav uzda, tom će se u svoje doba i narav iz rukuh izmaći.

Gradite dakle samo sgradu naravnu i tražite jedinstvo naravno, pa će biti i sgrada jaka i jedinstvo čvèrsto.

Sad bo treba narodu svakom sgrada jaka i jedinstvo čvèrsto.

Jer evo se od zapada diżė vihar silan i onijem koji ga dočekaše bez priprave, polupà niekijem prozore, a niekijem već zaljuljà do samoga temelja i sgradu.

A evo već i starodavnoj Austrii našoj odnesė oluja cijelo jedno krilo od sgrade, a do skora će, sva je prilika, odnijeti joj i drugo.

A još ovo nije oluji ni početak, i što će još doći, nije proračunó nijedan još smèrtni.

Jer se navlače na vedrinu oblaci strašni, puni gèrmljavine i gràda.

A da l' mislite da Austria naša evo malne izdiše kao čoviek koji je već mieru godinah svojijeh navèršio, ter mu siekira starosti podsijeca život a potrebitost naravi hladan grob kopa?

Da gine kao starac kojemu već neima lijeka, kojega već sva narav nemore pomladiti?

Ne tako, bratjo, ne tako.

Biaše joj lijeka, ali ga kratkovidi il pakostni nadriliekari njezini za dobe upotrebit ili nehtieše ili neumieše.

Proklestva obćenitoga dostojni svakako, jere su ili kukavni slijepci, ili izdajice mèrzke.

Pogledajmo der, oda šta se tako ljuto onesvijestila?

Doista ne same neslobode, nego još većma nenarodnosti radi.

Šestnestoga ožujka dadė Austria narodom svojijem obećanje slobode, ali jim i opet nedadė narodnosti.

Čudno doista vladah zemaljskijeh zasliepljenje, da što svi ini vide, one same nevide.

Ako je narod tijelo, narodnost mu je duša.

A tijelo bez duše nemore ništa.

Jer prodjoše već za uvieke žalostna ona vremena, gdi je bila duša narodu vlada a vojsci vojvoda.

Gdie su i narodi i vojske, tielesa mèrtva, imale se borit s narodi i vojskami, tielesi mèrtvijem, s jedne i s druge strane zapoviednom riječi kao nitju potezanijem i navlačenijem na boj.

Sad se tuku narodi živi i vojske žive.

I jaoh dèržavi onoj koja suprot narodom živijem i vojskam živijem izvodi na boj mèrtvace.

Gledajte dakle da od narodah i vojskah mèrtvijeh načinite žive.

A to se učinit more jedino probudjenjem naravne u svakom od njih narodnosti i samoćutja.

Nek vas u važnom tom poslu neslijepi samoljubje i narodni ponos i oholost tašta.

Ukinuste boljarovladu (aristokraciu) osobah; od volje li? od nevolje li? sve jedno, samo kad je ukinuste.

To bo ište vrijeme ovo koje se već eto primače i naše medjaše.

Ali duh taj vremena ište još i više, jer je ogladnio strašno.

Valja mu dakle vèrći u ždrijelo još i boljarovladu narodah.

Jer doista dodjè već ura i njojzi.

A bacilo se što dobre volje u usti vremenu ovom nebacilo, ono što je nakanilo oteti će i progutat i samo.

U istinu bo, bratjo, velimo vam, da Hronosu ovom neće se izmaći Zevs nijedan.

A bieda onom koga on stane silomice iskati što ga ide.

Bacite okom na bolujuću Austriu.

Kako bi joj dobro bio došó, kako bi joj morda još i sad pomogó božanstveni balsam narodnosti.

Kako glasovita al uboga sad bolestnica, pokraj vrela vode žive prevratja amo tamo osušen jezik i izgoriele usne, čeznući od smèrtonosne žedji, a neima ga koji bi joj pružio napitak vode žive.

Toga radi puci žezlu njezinu podložni, zakonom vlastitoga samouzdèržanja natierani, traže pomoć onu sami u sebi koja bi jim imala doći od glave.

Ali zlo glavi kojoj ruke i noge prepisuju zakone.

Tijem samouzdèržanja nagonom izadjoste iz pod tutorstva i vi.

Ali nebudite u malenu ono što Austria u veliku biaše.

Jer zakoni naravi jedni su.

I uzroci isti proizvode i uspieh isti:

Pak ako je Austria i bila slijepa nije joj baš ni zamieriti jako.

Jer biahu ponajviše i vremena slijepa.

Ali će se zamieriti onom koji na vidielu tvori diela noćna; koji veli za se: „sunce budi,“ a za brata svoga: „suton budi;“ koji uzjaše na brata svoga i vikne: „ala smo veliki,“ miešte da stane uzanj i zagèrlivši ga

bratski da uzklikne: „ala smo jednaki, ala smo složni, ala smo slobodni, ala smo snažni.“

Bacite okom na malenu, ali vlastitijem narodnostih razvojem ukrepljenu Švajcu.

Kako čvèrsto stoji kao ohola trouglata piramida, dok ine narodnostih lišene dèržave pod vietrom se viju kao tèrska.

Dok se muti oda dna Francia, dok se za narodnost svoju kèrvju znoji Italia, dok Niemačka poplašena nepogodom strašnom koja se eto spravlja, na vrat na nos kući krova ište, stoji Švajca, na sniežnijeh stijenah od odlomakah svijeh ovijeh narodah sagradjena, mirna i čvèrsta.

Pak ako i gleda na one tri svijeta kraje okom srodnika i prijatelja, ne gleda jamačno kao talianski Tirol upalijem i zavidnijem okom prosjaka i bezkućanika, koji bi svaki čas želio da mu se što prije nadkuči nad glavu krov tudji i sloboda tudja.

Bacite okom i na kèrvavu Poljsku.

Kako bezutiešna mučenica na svako sinutje slobode u Evropi zadèrma lanci svojijem i ona.

Kako se u svakom njezinu komadu, kao u ogledalu raztreskanu, na svaki osvitak vedrijega u Evropi dana uzire nebesko sunce slobode.

Kako je živa još i u grobu svomu.

Kako se tri ona plačna ulomka, tri kèrvava uda gorostasnoga njezina tijela, neprestano medju se navlače, neprestano jedan k drugom gamze, kao iz tri jadne tamnice tri ljubežljive sestre, nadenom (ocilnom) medjusobne ljubavi verigom u pèrkos zidinam, u pèrkos kèrvoločnom nasilju nerazstavno sjedinjene.

Ali utri suze, tamničarko jadna, živa ukòpanko jadna.

Jer evo nastupa uskèrs sveti i tebi.

Dat će bog, ustat ćeš, blijeda ali pomladjena i krepka, jer i žito i povèrtlina i sve što je dugotrajnosti namienjeno u mater se zemlju kopa.

Ustat ćeš izmučena ali iskustvom težkijem i udesom kèrvavijem izučena.

A sva ova čudesa, čudesa su narodnosti, a svako i današnje i odsad buduće, budi nezrelijeh budi podjarmlje-

nijeh narodah bolovanje, jest i bit će iznad svega bolovanje nenarodnosti.

A može osoba biti na izliku slobodna a podjarmljen narod.

Velimo „na izliku samo," jer istine osobah slobode neima do one koja izvire iz slobode narodne, drugom riječi neodvisnosti naroda.

Varate se dakle ako mislite da ste oslobodili narod ako ste oslobodili osobu, ili da ste oslobodili osobu ako ste oslobodili narod.

Ine bo želje i potrebštine imadu osobe kao osobe, a ine kao udi živi i članovi živi naroda svoga.

Zajedno dakle oboje učinit valja, jer je jedno bez drugoga polovično i nepravo i nenaravno.

A polovičnost svaka podpunit će se, a nepravda svaka izpravit će se, a nenaravnost svaka naravi će svoje miesto ustupiti.

Jer laže koji veli da narod nije ništa ino do gromada osobah i pojedinijeh ljudih.

Koji to kaže, taj uzima u račun samo tijelo a duha neuzima.

I račun njegov stoji i valja samo o narodu mèrtvu.

Ali gdie su, kao u Ugarskoj našoj, narodi živi a ne mèrtvi, probudjeni a ne spavačivi, tù narod nije gomila ljudih, nego jedna jedina, u sebi omedjašena, samoznana, golema osobnost, prema kojoj su pojedini ljudi ono što prema tijelu pojedini članci.

A što hasni sužnju da mu je prosta ruka, ili da mu je slobodna noga, kad mu je gvoždjem za stup kameni prikovano tijelo?

U istinu, bratjo, velimo vam, da svaki koji odriješi jadniku ovom ruku ili mu oprosti nogu, bit će mu polu kèrvnika samo, a koji mu oslobodi tijelo i ukrijepi dušu, bit će mu brat cijeli i prijatelj cijeli.

II.

Jednakost, sloboda i bratinstvo za sve pod krunom ugarskom živuće vierozakone.

I tù dakle zakonom ustanovit valja da pod krunom ugarskom neima gospodujućega vierozakona nikakova.

Jer ako gospoduje jedan, naravno je da robuju svi ini.

A robovanje svako proklestvo je pogansko, proklestvo je spadajuće u mračne viekove koji su se 24. veljače dotèrgli.

Sloboda usuprot i jednakost vierozakona najbolje su mierilo svietlosti i izobraženja svakoga naroda.

Istine bo svietlosti i izobraženja bez pravoga kèrštjanstva neima.

A jezgra svega kèrštjanstva stoji u ljubavi medjusobnoj koja je bez slobode, bez jednakosti nemoguća.

Reče bo Isus u obće: „ljubi iskèrnjega (bližnjega) svoga kao sam sebe."

A svaki koji drugčije uči i skružava zapovijed Isusovu na narode, na jezike, krivovierac je i poganin i blaznitelj.

Viera vladarske kuće nek se nezove lažnijem i poganskijem imenom „vladajuće viere," već se nek zove onako što upravo jest: „viera vladarske obitieli."

Na stranu dakle s mračnom samoprodajom (monopolom) nebesah.

Nastojte iskreno o tom da se nijednoj vieri nedira u jezik cèrkovni.

Jer znajte da je to svetinja u koju se svetogèrdnijem pèrstom bezpedepsano nedira nikad.

Radite nedvolično o tom da duhovničtvo viere svake uživa u životu i posebnom i javnom, svudar i svagdar, bez iznimke prava jednaka.

Da se izjednače u dostojanstvu svom arcibiskupi i mitropoliti i superintendenti i redom niže svi ostali poglavari duhovni.

Da jim se svijem polag časti svakoga dadu svakom bez razlike viere sredstva za život jednaka i iz jednoga, i to dèržavnoga žepa.

Jer je pravedno, kad su svi sinovi jedne matere domovine i svi jednake dužnosti imadu, da i svi jednaku i od jedne matere za trud svoj primaju ljubav i nagradu.

III.

Jednakost, sloboda i bratinstvo svijeh pod ugarskom krunom nahodećijeh se dèržavah i zemaljah.

Zakonom dakle opet i tù ustanovit valja da pod krunom ugarskom neima nijedne gospodujuće dèržave, nikakove od vas tako zvane „matere-zemlje."

Jer gdie imade „mati-zemlja," tù polag pravoga smisla imade naravno i „naselbinah."

A kako bi se to ponižujuće ime nadienut moglo trojednoj kraljevini našoj, kad ni u vas, uzdamo se, takova nadri-istorika neima nijednoga koji bi dokazó da su ove naše zemlje ni iz Ugarske, a kamo li iz plemena madjarskoga naseljene?

Da li je Inglezka zemlja mati na prema Irlandii i Škocii? da li Švedska mati na prema Norvegii? da li Dania mati na prema Šlesvigu i Holstinu? da li napokon Austria mati naprema Ugarskoj i mnogijem inijem krunam i kraljestvom?

Dalje dakle s takovijem nazivi koji neimaju u sebi smisla inoga do što pokažuju taštu oholost vašu i njom miešte medjusobne ljubavi siju medjusobni razdor i omrazu.

A razdor i omraza nedolikuju ovome vijeku koji valja da diše duhom jednakosti, slobode i bratinstva, a ne preimućstva, jarma i nesloge.

Cielovitost dakle podpuna Hèrvatskoj, Slavonskoj i Dalmatinskoj kraljevini našoj.

Zato odustanite jedared, bratjo draga, od viekovita nasèrtanja na medjaše naše, osobito na Slavoniu i kamenito Primorje naše.

To bo nasilno osvojivanje vaše inijem vam plodom urodit nemore, nego rad nepravde omrazom smèrtnom, a rad nenaravnosti pogèrdnijem smijehom.

A u duhu jednakosti, slobode i bratinstva nije ni jedno ni drugo.

Jer kako ćete dokazat da Slavonia naša bezposredno spada pod Ugarsku, kad Slavonia zajedno s Hèrvatskom i Dalmaciom imade jednoga bana i jedan svoj od ukupnoga Ugarskoga različit sabor? kako li potvèrdit tvèrdnju vašu o madjarštini Primorja našega, kad od Drave, me-

djaša ugarskoga, imade do mora punijeh 35 miljah zemlje ni narodnoštju ni zakonom madjarske?

U ostalom sva ta tako uporna prepirka vaša nije ino do suvišan posó i nepotrijebna omraza.

Jer ako smo mi bratja blizanci, živuća u kući i o kruhu skupnoga otca, zašto da kaže cèrnomanjasti bieloputnome za haljinu ovoga: „moja je" ili za ženu ovoga: „moja je," kad se mogu pogodit u ljubavi i reći: „haljina tvoja tečevina je otca našega i zato baština naša skupna, a žena tvoja mila je snaha otca našega i zato dika i ljubav naša skupna."

Vidite dakle da to silovito otimanje vaše nije neg ciepidlačenje i ništetno mudričanje bezposlicah vašijeh, želećijeh u duhu onomad prošavšega poganskoga svijeta nadmudriti ine narode i madjarštinu svoju sa štetom svijeh ostalijeh uzdići do zvijezdah.

Pak i što vam hasni zemlje, i zakonom i narodnoštju i naravi s ovijem našijem kraljevinami skopčane, k sebi na silu privlačiti? kad to madjarštini vašoj i poslije ništa pruditi nit hoće nit more.

Jer je zaludu svakom suprot naravi griješiti i silom pod madjarštine jaram sagibati što se podanj nikako neda.

Prodjoše bo, hvala bogu, vremena tamnosti, vremena poganstva, a nastadoše i za nas doba svietlosti doba kèrštjanstva.

Već što samo otimanjem tijem i od nas i od ugarske krune svete plašite narode, starinskijem pravom i s nami i s krunom ugarskom sjedinjene.

Jer ako neznate još, kazat ćemo vam: da se Dalmacia naša i od nas i od ugarske krune odvratja samo zato što se boji zlokobnoga madjarenja vašeg.

A što da kažemo o Bosni, o Sèrbii, o Bugarskoj, starijeh diedovinah naroda našeg?

Sve ove zemlje vole tèrpieti što cielovitu, što polovičnu težu jarma otmanskoga, neg da se prislone kruni uzdižućoj materinski jedinu narodnost madjarsku, tlačećoj maćehinski sve ine.

A sva tajna nesrećnoga razdora toga stoji jedino u tom što u vas do sad nigdie nebi u jeziku vašem razlike izmed riječi „Ugrin" i „Madjar."

Jest bo, pripuštamo, i Slavonia naša i hèrvatsko Primorje naše u obširnijem smislu, kao i sva Hèrvatska i Dalmacia, krune ugarske radi, ugarsko, ali madjarsko nikada.

Jer znajte da u dèržavopisju (statistici) našem imade na svijetu dèržava ugarska a madjarske neima.

A dèržavopisje naše naravno je i toga radi istino, a vaše nenaravno i toga radi lažno.

Jer dèržava madjarska imade na vašem papiru samo, a u naravi je i istini zaista neima.

A u istinu velimo vam: nije doista sve jedno, bili raci na papiru, bili u torbi.

A tko veli da jest sve jedno, 'ciganin je u pripovijedci i još gori od njega.

Hèrvatska kruna vierna je drugarica ugarske krune svete, ali madjarske krune pod ovijem suncem nepozna.

Koji bo dio ugarske dèržave da bude madjarski? koji bo dio krune ugarske da bude madjarski? kad i dèržava i kruna ugarska obuzimaju i štite tolike narode i jezike tolike.

Jer zaista onaj Ugarske naše dio koji je slavenski, madjarski nije, i koji je vlaški, madjarski nije, i koji je niemački, madjarski nije.

I onaj dio ugarske krune svete koji je slavenski, vlaški i niemački, madjarski doista nije.

Jest dakle i dèržave ugarske i krune ugarske po naravnom razmieru madjarski jedan komadić samo.

A i kojijem pravom ugarska zemlja i sveta joj kruna madjarske da budu? ugarske da nebudu?

Da l' pravom većine broja madjarskoga puka? da li pravom preimućstva kakova naravna ili upisana? da li napokon pravom niegdašnjega osvojenja?

Ali pèrvo nestoji.

Jer vi brojem nenadmetjete inijeh, dapače vas ini u obziru tom dva triput daleko pretekoše.

Nestoji ni drugo.

Jer vi po naravi niti ste bolji od inijeh narodah ugarskijeh glavom, ni mišicom, ni poštenjem ni sèrcem.

A preimućstva nenaravna a od vas upisana izbrisat će narav i poslije istijem onijem zakonom kojijem evo pred nami stadè brisat grijehe i ludosti nadri-mudracah godine 1815.

Izbrisat će istijem onijem pravom kojijem vi onomadne izbrisaste preimućstva Austrie nad Ugarskom našom.

Nestoji napokon ni tretje.

Jer koji se poziva na pravo osvojenja, na pravo se jačega poziva; a koji se poziva na pravo jačega, na mač se poziva; a onome koji se poziva na mač, mačem će se, vierujte, kad uztreba odgovarati.

I jaoh slabijemu u uri onoj.

I jaoh onome koji mogaše u iskèrnjem svojem steći brata, a nehtiedè pa steče neprijatelja.

Nepravite od hèrvatske zemlje i slavonske sebi Šlesvig i Holstin, i još gore mnogo nego Šlesvig i Holstin.

Nepravite od njih sebi Irlandiu i još gore mnogo nego Irlandiu.

Jer evo vam se zaklinjemo bogom: nikad nijesu bili Šlesvig i Holstin tako pogibielni Danii, kakono su pogibielne Hèrvatska i Slavonia ne Ungarii našoj, nego madjarštini vašoj.

Jer evo vam se kunemo nebom: nikad nije Irlandia bila tako strahovita budućnosti i obstanku Inglezah, kakono su strahovite Hèrvatska i Slavonia budućnosti i obstanku Madjarah.

A i Šlesvig mali i Holstin mali dobivaju već eto od Danie sve što hoće: i upravljanje svoje i sabor svoj i jezik svoj i neoskvèrnjenu narodnost svoju.

A neće proći tome dugo da će izkvačiti izpod jarma inglezkoga okèrvavljen vrat svoj i biedna Irlandia.

Pa zar vi sami, dušom pravom i mierom pravom, da neodmierite pravdu izmed Ugarske naše i pridruženijeh kraljevinah našijeh?

Ostavite dakle u miru, bratjo draga, medjunarodnoga našega pokoja i jedinstva radi, Hèrvatsku našu i Slavoniu našu i Primorje naše, a dat će bog, i Dalmaciu našu.

Ostavite ovoj domovini našoj nek izbire po volji svojoj i starom pravu svomu sama sebi bana svojega.

Izbor taj nek potvèrdjuje kralj hèrvatski, koji je i ugarski, bez ministarah ugarskijeh upliva ikakova.

Jer vam upravo velimo da mi narodnosti naše radi, u vladanje ugarsko pouzdanja imat nemožemo nikakova, doklie god vidimo kako se nepravedno tlače u dèržavi Ugarskoj, osim madjarske, sve ine narodnosti i jezici.

Jer tko je nepravedan u kući svojoj, naravno je da mu se i izvan kuće nevieruje ništa.

Nije mogla samovladna Austria naša iskat ni imati pouzdanja od ustavne Ugarske naše; nemore ni tlačeća narode nemadjarske Ungaria naša iskat ni imati pouzdanja od nemadjarske Hèrvatske i Slavonie naše.

Bez ministarah dakle ugarskijeh nek potvèrdjuje bana našega kralj naš skupni.

A ban taj nek bude kod nas glava vlastih svijeh i gradjanskijeh i vojničkijeh.

Toga radi nek mu je vlast imenovat sve činovnike gradjanske koji nijesu izboru podvèrženi, i sve oficire vojske hèrvatske, slavonske i dalmatinske, budi krajičke budi od linije, kojijeh imenovanje nije priuzdèržano samomu kralju. A za ove časti vojničke nek je vlastan sposobne ljude kralju predlagati.

Vlast nadvornika ugarskoga nek neprelazi Drave, a ban naš nadvorniku tom vèrstnik nek bude, područnik nek nebude.

Sabor kraljevinah našijeh nek ima za nas ista ona prava zakonotvorna koja i dosad, samo na temelju zastupa, polag duha i zahtievanja sadašnjega vijeka.

Sabor naš ni u čem da nevisi od vladanja ugarskoga.

Sve unutàrnje upravljanje zemlje naše, od vladanja ugarskoga neodvisno, kao poglavarstva i sudove srednje i najviše, nek je vlastan odrediti i urediti ukupni kraljevinah ovijeh sabor s privoljenjem ugarskoga i hèrvatskoga kralja, bez svakoga upliva ugarskoga ministerija.

Sveza s ugarskom krunom nek je sveta i Ugarskoj i našijem kraljevinam.

Želimo dakle da zakonotvorstvo posebno-gradjansko, zaglavno i mienbeno Ugarskoj i nama bude jedno, sa skupnijem pravom odobravanja danka i vojnikah.

Kako? i na kojem temelju? nek uredi sabor naš u dogovoru s vladanjem ugarskijem.

Ugarska i naše kraljevine nek dopisuju svaka u svojem vlastitom jeziku poslovnom.

A na saboru ugarskom zastupnici naši da nebudu dužni, ako neće ili neumiju, madjarski govoriti.

Madjari bratjo! Čuste eto mnjenje naše o jednakosti, slobodi i bratinstvu narodah ugarskijeh.

Mnjenje ovo naše, scijenimo, istino je, jer pravično; bezkaono i nepomračeno interesom ikakvijem, ni osobnijem ni narodnijem, jer cèrpljeno iz vrela vode žive koje je narav.

Mnjenje ovo, pače istinu ovu, u život uvesti zadaća je vrijedna napora, dostojna truda pravdoljubnijeh muževah.

Vrijedna je dakle stvar ova pravedna i vašega napora, i vašega truda.

Jer evo se ori i iz ustiuh vašijeh: „jednakost, sloboda i bratinstvo!“

Nepriporučujemo, vierujte, istinah ovijeh bratinskom nastojanju vašem zato, kao da se nenadamo da će se ovo bez vas ikad u život uvesti.

Ne doista, vierujte, zato.

Istina bo postat će životom, uviereni smo, i bez vas i bez nas.

Jer nedolazi ni prolietje s toga što ozebó smèrtni preko sve zime viernu peć loži, već s toga što naravnijem tečajem dodje i nanj reda.

Dva su druga, od ovoga sasma različita uzroka zašto vam ova priporučismo.

Jedno što imamo u obće pravo zahtijevati od svakoga da brani narav i istinu.

Jer je to dužnost i ljudih svijeh i narodah svijeh.

A drugo da vi kojijeh je boljarska (aristokratička) prošastnost naša donieklie postavila na čelo narodah ugarskijeh, priznate tijem nastojanjem vašijem, u svoj obširnosti njihovoj, prava istine i naravi, i tijem načinom ne sasmo kažete, nego i dokažete svijetu da ste glas ovijeh novijeh vremenah našijeh istino razumieli.

Jer ništa nije nepovoljnije oku, nego vidiet staru sresdoviečnu gradinu, novom gradjevinom s jedne samo strane nagèrdjenu.

A jednakost, sloboda i bratinstvo koja, što znače, neznače za svakoga čovieka i za svaki jezik i narod, nijesu zaista ino nego gradina stara, u koje se kraju jednom kri-

ju zmije i netopiri i sovuljage boljarstva (aristokracie) i jarma narodah, a u drugom došavša od skora iz Pariza jednakost, sloboda i bratinstvo osobah veselo kolo igra.

Bit će jih, znamo, u vas dosta koji, premda su pèrvi vikači jednakosti, slobode i bratinstva, govorit će vam da svaki koji uzdigne glas svoj za jednakost, slobodu i bratinstvo živućijeh pod krunom ugarskom narodah bit će kriv domovini i sudu.

Ali nevierujute licumiernu jeziku njihovu nikad.

Iž njih bo govori sotona samoljubja i oholosti tašte.

Jer oči imaju a nevide i uši imaju a nečuju, i radi bi da budu i slijepi i gluhi, kao oni, svi ini.

A nedavno još govorahu od prilike tako isto ljudi oholi u Parizu i u Beču i u Berlinu i drugdie, i evo jih nestadè i neima traga slavi njihovoj kao ni miehurčiću vodenom kad pukne.

Jer jih progutà svietlost slobode kao kad sunce proguta tminu.

Jer i oni slijepi i gluhi biahu.

Nevierujte dakle ni vi lažcem vašijem koji će proći putem tminah, kako malo bolje ograne sunce.

Jer nije štetno ni čovieku ni dèržavi ono što je po naravi i pravdi, već ono što je po nenaravi i nepravdi.

A što hasni suprot naravi i pravdi griješiti? kad grijehe prošastnosti kara vazda nemiloma budućnost.

Prava bo naravi i pravde nadvladat će svakako u pèrkos svakom nasilju prije il poslije.

Evo kako nasilje učinjeno naravi godinah prošastijeh kaštiguje strogo sadašnjost, a kaštigat će toga još i više i strožije budućnost.

Jer se približuju vremena velika.

Na prijed dakle, madjarska bratjo, kojijem je uzklik jednakost, sloboda i bratinstvo.

Tko počne valja da i dovèrši.

Nasilje i nenarav i nepravda laž su; a sloboda i narav i pravda istina su.

A o istini pisano stoji: „nebo i zemlja će proći a riječi moje neće proći.“

U Karlovcu, *10. travnja 1848.*

MANIFEST

Naroda Hrvatsko - Slavonskoga.

Narod Hrvatsko-Slavonski u državnom svom saboru 5. Lipnja t. g. sakupivši se i o budućem svom postojanju i obezbědjenju svoje narodne samostalnosti dogovorivši se osěća da je dužan děla i težnja svoja pred cijelijem svijetom očitovati i u pravoj boji pokazati ih, da se i oni, koji su po samom opadanju našijeh neprijateljah naša děla osudjivali, kolko o netemeljitosti i podlosti tijeh napadanjah tolko o pravom stanju i pravdi naše stvari uvěre i po tome o našim činma sude.

Dva gledišta ima s kojijeh se gibanja svijeh narodah smatrati mogu: jedno je gledište naravnog a drugo historičkog prava.

Glavna je naša naměra slobodnim narodom u slobodnom austrijanskom carstvu biti.

Ma s kog od rečena dva gledišta se naša stvar uzela, svakako se odobriti mora, jer je na temelju i prirodnog i historičkog prava kako takodjer i novoizrečenijeh glavnijeh načelah ustava austrijanske monarhije osnovana.

Prirodno pravo uvijek ostaje najveće pravo, jer je u prirodi osnova i temelj svakoga prava. Ono je uvijek jedno i isto, ali ga svaki vijek nije kadar u pravom njegovom značaju ponjati i svatiti. Ono je do sad samo na čověka ograničeno bilo, i tek u najnovije vrijeme ti počelo se i na cijele narode, kao osobe u sebi svoju ograničenu nezavisnu cijelost imajuće, razprostirat. Težnje pojedinijeh politično razcijepljenijeh udovah talijanskoga i němačkoga narodah za sjedinjenjem u jedno tijelo, u oči ove reforme očitovano, o slutilo je tako rekavši samo a duh najnovijeg vremena i obći pokreti narodah evropskijeh, jasno su izkazali da ima još neko pravo narodah, po kome svaki narod kao jedna cijelost ima pravo na slobodu i na savršenu jednakost medju ostalijem narodima.

Tako su istom u ovom obćem pokretu evropskijeh narodah one velike riječi: sloboda i jednakost pravo svoje značenje dobile i baš to ponjatje o pravom značenju tijeh riječih pokazat će koji su narodi za slobodu dozreli koji ne. Sloboda i jednakost hoće prije svega pripoznanje tijeh pravah u svijeh narodah, jer je dostojanstvo narodne osobnosti u svijem narodima jednako. S toga narodi koji nad drugijem narodom hoće da gospoduju isto su tako udaljeni od pravog ponjatja slobode i jednakosti, kao oni koji i nadalje hoće drugom podložni da ostanu. Ni jedni ni drugi nijesu dozreli za veliku ideu slobode i jednakosti.

To je našeg naroda ponjatje o tijem velikijem riječima. Za tu novu slobodu i jednakost svijeh narodah priznavajuću politiku, koja je jedina na pravdi osnovana i na kojoj se jedinoj dugotrajni mir osnovati može, izjašnjuje se naš narod. S toga želi da svi austrijski narodi opredjilivši se po jeziku, slobodni i medju sobom posve jednaki budu. Ovo je načelo jedini jemac mira u Austriji, a ono, po kojem sad u Austriji hegemonija němačkog i magjarskog naroda postoji, nikom na veću štetu ne može biti neg baš njima. Jer ako smije biti hegemonija jednog naroda nad drugijem, onda ta mora slavenskom narodu kao najvećem i u Ugarskoj i u cijeloj Austriji pripasti. Ali mi, mi Slaveni, koje vi robskim i tiranskim narodom nazivljete, stidimo se tog načela, jer se to sa dostojanstvom čověčanstva i duhom vremena ne slaže, i zato nećemo nikaka gospodstva nego samo sloge i ljubavi. Zato i vas bratski i ozbiljno pozivljemo, da odrekavši se gospodovanja prestanete druge narode gnjesti, jer smo mi gotovi prije sve pokušati neg što bi se opet u stare verige okovati dali. Mi koji smo se tolko za tudju svar bili, mi koji smo uvijek najviše za uzdržanje naše obće otačbine i za prijestol vladalački učinili, mi, kojih krv sad, gdě u isti mah naš narod u najvećoj opasnosti stoji, na hiljadu ranah u Italiji jedino za uzdržanje cijelog carstva teče, mi ćemo pokazati, da se i za naš život, za našu narodnu čast i poštenje boriti umiemo. Mi nećemo boja, al pozovemo l' se na to, onda ćemo primiti poziv, kao što na junačkom narodu pristoji — počet ćemo ideu čověčnosti u život uvoditi, — pa što kome bog i sreća dade.

Ludo su i na svoju sobstvenu štetu i propast uvijek radili narodi koji su druge narode podjarmivali i gnjeli, a najludje rade koji misle da se to još i sada može činiti. Kucnuo je čas narodah, oni će se po jeziku opredjeliti i medjusobnom pomoći prot nasilju neprijatelja svoga osigurati. Tom pozivu slědujući primili smo mi sjedinjenje novouzkrsnuvše vojvodovine Srbske sa našom trojednom kraljevinom, i očekujemo pridruženje još i ostalijeh južnoslavenskijeh austrijskijeh pokrajinah, da tako kao jedno tijelo s ostalijem na isti način sastavljenjem narodima u savezu na temelju jednakosti osnovanom carstvo austrijsko uzdržimo. Drugijem pak slavenskijem austrijskijem narodima, kao našoj ne samo po jeziku, nego i po jednim tegobama najbližoj bratji, obećali smo mi njine želje za svoje priznavši podpomagati, i narodnosti svoje medjusobno braniti.

Mi znamo da se narodi i bez narodnosti svoje materialno pomoći, tèrgovinu i industriju podići i obogatiti se i na glas doći mogu svejedno kao što se i pojedini ljudi mogu obogatiti, znanja si i nauke pribaviti, da za neko vrijeme i proslaviti se i srećni biti, bez da su ljudi od karaktera i poštena srca. Ali ovdě se o časti i poštenju radi, bez kojijeh ni prave sreće ni cělji bitja našeg, ni čověčnosti neima, pa kao što god je čověk stalnog i častnog karaktera volij poginuti, neg svoju čast pogaziti dati, tako i cijeli narodi koji svoje narodno dostojanstvo oseťjaju, koji su stalnog karaktera, vole propasti nego li si narodnu svoju čast okaljati dati. Tako su radili uvijek narodi tvrde volje, i tako su ili se spasli ili slavno poginuli. Tako je i naš narod raditi odlučio, te poprima initiativu poštene prirodne politike i radit će jer je odlučio, i jer mu je čast narodna vrh svega zemaljskoga blaga.

To neka je onijem boljijem ljudma, koji vrh svega slobodu i jednakost poštuju, i koji znaju da narodima nikaki traktati slobodu oduzeti ne mogu, jer ona nije izvanjsko što izvan njih postojeće nego je unutrašnjost njina i duša od njinog bitja nerazlučna. To neka je rečeno ljudma koji se za slobodna načela sadašnjega vijeka bore i koji će nadjačati, jer uza njih vojuje duh vremena koga je sila neodoljiva i koga je moć nepobědna. To ljudma sadašnjosti i budućnosti.

Sa se obraćjamo na diplomate — ljude koji za svako pravo historični temelj traže, mi ih uvěravamo da smo mi i s te strane osigurani, i tako prelazimo sad na drugo, historičko gledište.

Ko historiju našeg odnošenja sproću Ugarske u svakom vijeku poznaje, ko zna da je Koloman prvi ukupni Ugarske i Hèrvatske kralj, kao i mlogi njegovi naslědnici, posebnom našom krunom krunjen; da je naš narod bez ičijeg upliva u Zadru na saboru svome izabrao si za kralja Vladislava napuljskoga i Tvrdka I., bosanskoga; da smo mi u odlučivo ono doba, kad je kuća habsburžka počela tražiti pravo svoje na ugarski prijesto, god. 1526 u Cetinu prije Ugarah i Čehah Ferdinanda I. za kralja svog izabrali i tako najprvi sada vladajućoj kući temelj postavili; da smo mi kao slobodan i od Ugarske nezavisan narod sami za sebe i to na nekoliko godinah prije Ugarske i prvi izmedj svijeh narodah austrijanskijeh sankciju pragmatičnu primili i podpisali: da je naš narod bez Ugarah i njinog sabora tako nazvanu pacifikaciju bečku podpisao; da su se naši, još dan današnji zakonito postojeći sabori do Ferdinanda I. pod predsědničtvom kraljevah obdržavali; da je naš sabor uvijek imao moć zakonotvornu, što priroda sabora pod predsědničtvom kraljevah obdržavanog, i iste »Constitutiones et Articuli Slavoniae« od god. 1492 i 1538, koje su u svoj svojoj obširnosti bez pretresivanja od strane Ugarske u zakonik Ugarski ušle, dovoljno svědoče; da su naše kraljevine, kao jedno posebno tijelo samo radi sporazumljenja obćijeh našijeh odnošenjah, i to istom od 15. vijeka, pa i to ne uvijek, na ugarski sabor poklisare šiljale; da su na Ugarskom saboru načinjeni zakoni samo u toliko silu u našim kraljevinama imali u kolko su se s našom samostalnosti slagali; da je vlast banska, posve nezavisna od Ugarske, nikog drugog do kralja nad sobom neimajući, od Drave i Dunava do jadranskog mora uvěk prostirala se; da političko upravljanje ovijeh državah, akoprem je naměstničtvo za Ugarsku mnogo prije uvedeno, ipak do ukinutja našeg posebnog zemaljskog vijeća t. j. god. 1779. nikad od Ugarske zavisilo nije, već da je u stara vremena izključivo u banskoj vlasti i našim zemaljskim saborima stajalo, i da su i onda, kad je 1790/1 po članku 58 vlast Ugarskog naměstničtva na ove takodjer kraljevine razprostrěta, děla na kraljevine ove spadajuća ustavljena našem zemaljskom saboru, čim je istim kao i 120 člankom od god 1715 naša narodna samostalnost priznana, — da palatini i drugi sudci zemaljski Ugarske nikako u ovijem kraljevinama nijesu suditi mogli, — da se kraljevi naši još i dan današnji ne samo Ugarske nego i ovijeh kraljevinah prava uzdržavati, zaštićavati i braniti prilikom krunisanja zaklinju; — ko to, ostavljajući još ostala nebrojena svědočanstva naše samostalnosti zna[illegible] da su kraljevine ove Hèrvatska, Slavonija i Dalmacija, kao jedno posebno nezavisno tijelo, naporedo sa Ugarskom, a

nikako ovoj podčinjene, pod krunom Ugarskom, kao simbolom saveza izmedju nas postojećeg stajalo. (Tako mi u obdržanju naše narodne nezavisnosti nećemo ništa novog da tražimo, nego samo ono što je od uvijek naše bilo zadržimo.

To o odnošenju našem sproću Ugarke; obazrimo se sad i na odnošenje sproću cělokupnog Austrijskog carstva.

Po primljenoj od svijeh Austrijskijeh zemaljah sankciji pragmatičnoj pripadaju sve bez razlike cělokupnom Austrijskom cărstvu, dakle i naše kraljevine i Ugarska. Svaka je zemlja imala osobno neko upravljanje i neko kakvo takvo zakonotvorstvo, s tom samo razlikom što su jedne na ustavnom, druge na absolutitistěnom temelju stajale, a sve su skupa imale za děla u obće cijelog cărstva tičuća se obće jedno stočište, obću vladu. Mi kao věrni sinovi otačaskog svog vladalca i kao prijatelji postojanja carstva Austrijskog hoćemo i nadalje u tom savezu, ali kao što se slobodnu i samostalnom narodu pristoji sa podpunom garancijom naše slobode i pod uvěti koje se po duhu vremena sa dostojanstvom slobodnog naroda slažu da ostanemo. T. j. za děla cijelog carstva tičuća se, kao što su izvanjska, vojena, financialna i trgovačka hoćemo mi jedan obći iz svijeh Austrijskijeh državah sastavljeni u to ime sabor sa obćim istom saboru odgovornim ministeriumom, od koga bi samo u rečenim strukama svaka pojedina zemlja jednako zavisila, u ostalom pak dělma, da svaki narod i zemlja, nezavisna od istog obćeg sabora i ministerah, svoj sobstveni zakonotvorni sabor sa vladom istom saboru odgovornom da ima i sam sobom upravlja i vlada. Tako mi što se tog saveza tiče mi nećemo ništa novog, jer je taj savez i prije postojao, i samo se sad u formi mijenja i duhu vremena i načelima slobode prilagoduje. Magjari pak učinivši kraljevsku vlast od njegovog u Ugarskoj prebivanja zavisnu i naměsto njega naměstnika sa neograničenom kraljevskom vlasti postavivši, i u ministeriumu svom odsěke i vojenijeh i izvanskijeh dělah ustrojivši ukinuli su taj savez, bez da su prije pokušali u istom sa podpunom garancijom svoje unutrašnje nezavisnosti, koju svaki narod pravedno zahtijevati može, ostati. Od tuda se vidi da su se oni upravo od ostalijeh Austrijskijeh zemaljah odcijepili i nas od istijeh odtrgnuti naměrili. Tako ona osudjenja zbog separatističnijeh težen jah, koja su oni proti nama podigli, upravo na njih padaju, jer smo mi pod stavljeni uvěti gotovi i dalje ne samo sa Ugarskijem nego i s ostalijem narodima carstva Austrijanskoga u savezu ostati.

Ko postupanje Magjarskog naroda sproću drugijeh nemagjarskijeh osobito sproću slavenskijeh narodah poznaje morao bi naše teženje za slobodom odobriti, i da nije na tako nazvanom zakonitom historičkom temelju osnovano. Jer je svakog naroda prva najveća dužnost svoju slobodu, svoju narodnost t. j. svoj život braniti i uzdržati. Oni su tiranskim svojijem postupanjem oneprijateljili si sve ine narode, oni su nas, koji smo kroz 7 i više stolětja š njima bratski sreću i nesreću dijelili, koji smo uza njih s ponoson za slavu naše obće otačbine vavijek vojevali, od sebe otudjili nehoteći nas kao svoju sebi jednaku bratju priznati. Oni su sve narode gnjeli i gonili narivajući jim u silu boga svoj jezik, — oni u Ugarskoj nikog drugog naroda do magjarskog prisnavali nijesu, ime Slaven dobilo je u njih značenje poruge, poruge koja je padala na narod za našu ukupnu otačbinu najzaslužniji, — jednom riječi oni su propast i grob svijem inijem narodima i narodnostima prepravljali nad kojijem se gospodujuće kao od Boga jedino na to pozvano i izabrano magjarstvo u triumfu podiglo.

Tako je bilo do pred posledňji ugarski sabor.

Ogorčenje svijeh ugarskijeh narodah došlo je već do najvišeg stupnja, i cio svijet je to tiraniziranje narodah javno osudio. Kod samijeh Magjarah pojavilo se nekoliko boljijeh razumnijeh ljudih koji su na uměrenost opominjali i zaslijepljene od nepravde koju čine odvratjali. Svi su se pametni nadali da će Magjari tu svojsku opomenu uvažiti i uviděvši, da što se na nepravdi zida pasti mora za vremena od svog magjariziranja prestali. S toga su svi sa pouzdanjem očekivali da će ugarski sabor boljijem putem poći i pitanje narodnostih na zadovoljstvo svijeh narodah riješiti. Ali se odma u početku sabora vidělo da je glas opominjućijeh rodoljuba bio glas vapijućeg u pustinji. Magjarski je sabor pokazao da u sebi više sklonosti ima pretěrane magjaromane, nego li uměrene i praktične ljude slušati, i da se od svoje čudnovate narodne za sve ine narode pogibelne politike nikako neće da odreku. Oni su na naše poslanike s najvećim ogorčenjem napadali i pakosno jih u svakoj prilici ujedali — oni su Slavoniju iz reda postojećih zemaljah sbrisavši, i Srijem, Věroviticu i Požegu kao ugarske županije uzevši s Ugarskom posve stopiti ih i tako njinu narodnost posve utamaniti naměrili, tvrdeći da „partes adnexae" samo sadašnju Hrvatsku znače — oni su u predlogu zakona „O magjarskom jeziku i narodnosti" još u oči reforme učinjenom, „magjarski jezik za jedini jezik zakonotvorstva i javnog upravljanja, i za službeni kako kod crkvenijeh tako i kod gradjanskijeh oblastih „proglasili, tako" da ni jedno poslije proglašenja tog zakona u drugom kom jeziku sastavljeno službeno ili svedočbeno pismo nikake vrijednosti imalo nebi. Za Rijeku gdě se osim našeg nesto i talijanski — i hrvatsko, od njih tako nazvano „magjarsko" primorje, gdě se samo naš jezik govori, niti se kao ni u Rijeci rěčica magjarske čuti može opredijelili su oni takodjer magjarski jezik za službeni, a osim toga čujte neizkazane pakosti sproću našeg naroda — osim toga samo još talijanski a Srijemu, Věrovitici i Požegi dali su još kao iz milosti 6 godinah života,, poslije kog roka bi se sladkog svog jezika odrekavši pod jaram magjarstva podvrći morali. Tako bi se i Slavonija i Rieka sa primorjem od Hrvatske via facti odcijepila i s Ugarskom stopila, tako bi nas sve komad po komada nesito magjarstvo progutalo, i u toj su naměri već u naprijed tvrditi počeli da oni nikake Hrvatske kraljevine kao god ni Slavonske nepripoznaja.

To je postupanje Magjarah do měseca Ožujka t. g. U to kucne čas reformo i novoga vijeka. Veličanstvenost novoporodivše se idee slobode narodah, izpred kojijeh svi sebični interesi treba da isčezavaju dala nam je na novo nadu da će se Magjari na pravi put povratiti i ostale narode kao sebi jednaku priznati. Ali smo se i opet ljuto prevarili. Oni su sad poslije reforme, staroj svojoj magjarizirajućoj politici věrni, istim zakonima potvěrdili da Slavoniju i Rěku sa hrvatskim primorjem od Hrvatske hoće da odcijepe i tako njinu do sad postojeću narodnu slobodu i narodnost da utamane; oni su ukinuvši 53. §. 5. članka 1818. godine kraljevsku odluku od 14. Rujna 1815., na porugu slobode i tako na najveću sramotu svijeh svojijeh gibanjah našem svemkolikom plemstvu posebni glas na našem saboru dati naumili, sad, gdě je već svuda, da i u istoj Ugarskoj razlika stališa prestala; da oni su hotěvši razprostrti vlast jednostranog bez privoljenja našeg ustrojenog izključivo magjarskog ministeriuma i na našu zemlju i razděliivši naše kraljevine u pojedine vlasti, koje bi posebice, a ne ukupno kao kraljevine u dolnjoj komari ugarskog sabora predstavljane i tako sa Ugarskom posve sjedinjene bile, narodnu našu samostalnost sasvijem ukinuti i naše kraljevine iz reda postojećijeh zemaljah izbrisati naumili, čega radi nam ni zakone od zadnjeg ugarskog sabora, po dosadašnjem zakonitom običaju, kao kraljevinama ni saobćili nijesu, nego su ih samo na pojedine vlasti razaslali. Oni našem saboru svaku vrijednost i silu odriču, tvrdeći da on neima druge vlasti do samo poslanike za ugarski sabor birati i zakone ugarske proglašavati; oni su izdali i po odboru jednom poslali na nas jedan proglas, u kom nam javno očituju, da se naša narodnost njinoj podvrći mora; oni su sveto ime našeg vladalca u ručnijem sa obmanom izmamljenijem biljetima, na koje su oni, kao tobožnji ustavni gradjani, uvijek vikali, is kojijem sad javnu sprdnju sbijaju, protiv našeg svijetlog i čestitog bana, i našeg cijelog naroda glasećim zloupotrijebili; njin jeministerium na porugu našeg naroda namijenio mu poglavice najmrže i najpoznatije njegove neprijatelje; oni su, poslavši Hrabovskog u naše kraljevine kao komisara, uvrijedili dostojanstvo našeg naroda i bana, koji kao postavljeni od naroda i kralja poglavica naš nikom više do narodu i kralju hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom odgovarati neima; po nalogu njinog ministeriuma izdao je isti komisar na naš narod proglas, kojijem se naš narod javno pred cielijem svijetom vara da su njegovi najsvetiji interesi, njegov jezik i narodnost zakonom osigurani, i da mu za to zakletva kraljeva jamči; oni u istom proglasu obećavaju da će sinovi naroda našeg svake službe dobiti moći, kao da bi se mogao zvati sin naroda svoga, koji bi narodnost svoju za službu prodati mogao, — i na to se sve posvetjeno kraljevo ime zlo upotrobljuje, koji sve svoje podanike jednakom ljubavi ljubi i koji nepoznaje vruće želje i težnje do jednaku sreću svojijeh narodah.

Ovo su samo nekolike, mi opetujemo: samo nekolike od nebrojenijeh onijeh uvrijedah i ranah, koje su Magjari nama učinili i zadali. Iz ovijeh neka se naši koraci sude. Po ovijem neka slobodni europejski narodi izreku, jesu li naše rane tako da bi ih mi jednim mahom zaboraviti mogli, spada li magjarski narod u red dozrělijeh za slobodu narodah, i imamo li mi pravo slobodnim narodom u slobodnom Austrijskom carstvu biti ?

Iz sabora trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dana 5. Lipnja i slijedećijeh godine 1848 držanog.

godinah životu, p ... via facti odcijepila i s Ugarskom stopila,
sa primorjem od Hrvatske
toj su naměri već u naprijed tvrditi počeli da oni nikake Hrvatske

čas reforme i novoga vijeka. Veličanstvenost novoporodivše se idee slo-
iam je na novo nadu da će se Magjari na pravi put povratiti i ostale narode
poslije reforme, staroj svojoj magjarizirajućoj politici věrni, istim zako-
ie hoće da odcijepe i tako njinu do sad postojeću narodnu slobodu i na-
kraljevsku odluku od 14. Rujna 1815., na porugu slobode i tako
mstvu posebni glas na našem saboru dati naumili, sad, gdě je već svu-
zprostrti vlast jednostranog bez privoljenja našeg ustrojenog izključivo
pojedine vlasti, koje bi posebice, a ne ukupno kao kraljevine u dolnjoj
ne bile, narodnu našu samostalnost sasvijem ukinuti i naše kraljevine iz
od zadnjeg ugarskog sabora, po dosadašnjem zakonitom običaju, kao
slali. Oni našem saboru svaku vrijednost i silu odriču, tvrdeći da on
arske proglašavati; oni su izdali i po odboru jednom poslali na nas jedan
; oni su sveto ime našeg vladalca u ručnijem sa obmanom izmamljenijem
ek vikali, i s kojijem sad javnu sprdnju sbijaju, protiv našeg svijetlog
rium na porugu našeg naroda namijenio mu poglavice najmrže i najpoznatije
komisara, uvrijedili dostojanstvo našeg naroda i bana, koji kao postav-
itsko-slavonsko-dalmatinskom odgovarati neima; po nalogu njinog mi-
javno pred cielijem svijetom vara da su njegovi najsve-
la mu za to zakletva kraljeva jamči; oni u istom proglasu obećavaju
gao zvati sin naroda svoga, koji bi narodnost svoju za službu prodati
sve svoje podanike jednakom ljubavi ljubi i koji nepoznaje vruće želje

nebrojenijeh onijeh uvrijedah i ranah, koje su Magjari nama učinili i za-
pejski narodi izreku, jesu li naše rane tako da bi ih mi jednim mahom
rodah, i imamo li mi pravo slobodnim narodom u slobodnom Austrijskom

macije dana 5. Lipnja i slijedećijeh godine 1848 držanog.

Mirnay

Nakladnici
Matica hrvatska Karlovac
Tiskara Pečarić & Radočaj

Za nakladnike
prof. Ivan Jurković
Ivan Pečarić

Priredio i predgovor napisao
prof. dr. Josip Bratulić

Grafičko-likovni urednik
Marijan Goršić

Računalska obrada teksta i slike
ITG Zagreb

Tisak
Tiskara Pečarić & Radočaj

22-10-2012			
28-05-2025			

